

Viering zondag 15 maart 2020

Viering geschreven door Ineke Lamers

Deze viering krijg je per mail omdat onze vieringen tot in ieder geval 31 maart 2020 geen doorgang kunnen hebben ivm het coronavirus.

Wij wensen je toe dat je inspiratie vindt in deze teksten. Zolang de vieringen geen doorgang vinden zal er op zondag op deze manier een viering worden gedeeld.

Vooraf

'Rusten bij de bron...': dat was het motto dat ik gekozen had voor onze Ekklesia Tilburg-viering van deze dag. Toen kon ik nog niet bedenken dat we op deze zondag niet samen kunnen vieren. Een nieuw coronavirus, COVID-19 voor intimi, waart rond en baart de wereld grote zorgen.

We zijn niet bij elkaar. Dat dient een hoger doel: zorgen dat we zelf niet ziek worden want voor een aantal van ons kan dat virus zeer vervelende gevolgen hebben. We willen ook zorgen dat we elkaar niet ongewild ziek maken. We nemen onze verantwoordelijkheid. Maar het blijft vreemd om niet samen bij de bron tot rust te kunnen komen. Zelfs *'twee of drie in mijn naam'*... dat lukt vandaag en de komende zondagen niet.

In de tekst die nu voor u ligt of op uw beeldscherm staat, wil ik proberen om iets met u te delen: de teksten uit de Schrift voor deze zondag, de gekozen liederen, de gedachten, gevoelens en overwegingen die opkwamen. Zodat we misschien toch wel *'met twee of drie in zijn NAAM'* aanwezig zijn... bij elkaar en bij God, rond haar levend Woord.

Sieger Köder maakte deze afbeelding bij het verhaal uit Johannes 4, 1-42 over de ontmoeting tussen Jezus en een Samaritaanse vrouw bij de Jacobsbron in Sichar in Samaria.

Lied: Eigenlijk geloof ik niets
Eigenlijk geloof ik niets,
en twijfel ik aan alles, zelfs aan U.
Maar soms, wanneer ik denk dat Gij waarachtig leeft,
dan denk ik, dat Gij Liefde zijt, en eenzaam,
en dat, in zelfde wanhoop, Gij mij zoekt
zoals ik U.

Eerste lezing: [Exodus 17, 1-7](#)

Lied: psalm 25 [Houd mij in leven](#)

Tweede lezing: [Johannes 4, 1-26](#)

Kort muzikaal intermezzo

Derde lezing: [Johannes 4, 27-42](#)

Kort muzikaal intermezzo

Overweging

'Rusten bij de bron...' – het was geen hogere wiskunde (ik ben heel slecht in álle wiskunde) om op dat motto te komen. De lezingen van deze zondag zijn Exodus 17, 1-7 en Johannes 4, 1-42 en water is daarin een centraal element.

Zeker op de Johanneslezing was ik flink aan het studeren geslagen, uitgaande van de vertaling waaruit we op zondagmorgen altijd lezen: de Nieuwe Bijbelvertaling van 2004. Er is zoveel te zeggen over deze tekst, nog voordat je toekomt aan een mogelijke betekenis voor hier en nu. Ik noem om te beginnen drie kwesties die ik tegenkwam (ik kan het niet laten).

De eerste heeft betrekking op de vertaling. Komt de redding van de Joden (vers 22) óf van de Judeeërs, zoals de vertaler van de Naardense Bijbel vertaalt? Spreekt de Samaritaanse vrouw Jezus in vers 9 aan als Jood óf als Judeeër? Die vertaler, predikant Pieter Oussoren, stelt dat een van de doorgaande thema's in het Johannesevangelie de spanning tussen Galileeërs en Judeeërs is, tussen de provincie en het centrum van de religieuze en politieke macht. Beiden zijn zij religieus gezien Joden. En daartussen ligt Samaria, het gebied van het oude twaalfstammenrijk, waar het ooit allemaal begon in het 'belofde land'. Voor de gelovige mensen daar is hun bron de Pentateuch: de eerste vijf boeken van de Bijbel die de traditie aan Mozes toeschrijft en waaruit zij putten. Ook zij beschouwen zichzelf als Joden. Is het dan niet veel logischer om daar waar *loudaios* (enkelvoud) of *loudaioi* (meervoud) staat te vertalen met: Judeeër(s)? Dat geeft meteen een heel andere blik op het vermeende antisemitisme in het Johannesevangelie...

Interessant zijn ook de vele perspectieven van waaruit je dit verhaal kunt lezen. Ik noem er twee: is die vrouw aan de bron in het verhaal een 'echte' vrouw en is er sprake van een gelijkwaardig gesprek tussen een man en een vrouw, opvallend in een zeer patriarchale tijd, en een vreugde voor een feministisch hart? Is zij de eerste apostel die op pad gestuurd wordt? Of is zij een verteltechniek om een theologisch punt te maken dat niets met gelijkwaardigheid van vrouwen en mannen te maken heeft? Zoals ook de velden niet letterlijk rijp zijn voor de oogst van gewassen maar voor de aanwas van nieuwe leerlingen? Zoals het niet over gewoon water gaat en niet over gewoon eten maar ook dit verteltechnieken zijn om een punt te maken?

En dan is er nog de receptiegeschiedenis: hoe is deze Schrifttekst in de loop van de tijd geduid? Hoe komt het dat de kerkvaders in hun uitleg de Samaritaanse vrouw nog beschrijven als naïef, een beetje simpel, maar dat dit vanaf de Reformatie verandert? Ook nu nog kun je gemakkelijk hedendaagse preken vinden waarin de vrouw bij de bron wordt afgeschilderd als een slet, een hoer, iemand die Jezus Messias op slinkse wijze op de proef stelt (hoe durft ze!), iemand die fundamenteel niet deugt en dan ook nog het foute gebrekkige geloof heeft. Het is alsof zij, naamloos gebleven, de grond in getrapt moet worden, vernederd moet worden, zodat Jezus (niet alleen de Messias maar een man, niet vergeten!) des te groter en grootser kan worden. Hoe kleiner zij is, hoe indrukwekkender en spannender het verhaal van haar redding door de held.

Wat kan dit verhaal nu vandaag voor ons, voor u, voor mij betekenen? Hoe is het, hoe wordt het: levend Woord, hoe lest het onze dorst, onze honger, ons verlangen? Daar wil ik proberen iets over te zeggen. Maar voordat ik verder ga wil ik u iets vragen. Als u het nog niet gedaan had, zoek dan een bijbel(site) op en lees de twee lezingen van deze morgen (tenzij u heel bijbelvast bent natuurlijk). Kunt u meteen eens even mijmeren over het bovenstaande. Ik wacht wel even en zing ondertussen stilletjes een openingslied...

*Onstilbare tonen,
zwijgende woorden
mogen hier klinken.*

*De mond die ze zingt,
het hart dat ontvangt
zij gezegend.*

*Zoals een landschap
meer ruimte is
dan te zien is
en zoenen meer zijn
dan de perfecte vorm
van de lippen*

*Zo roepen wij uit wirwar
tevoorschijn een weg,
een lichtgestalte uit dromen
en schaduw van dood.*

*Zo wordt van aarde tot hemel
Gij onze enige ware.*

Uit wirwar probeer ik een weggetje tevoorschijn te roepen door de lezingen van deze morgen heen. Vergeef het me wanneer ik soms een beetje dwaal, afdwaal, verdwaal. En het is nog maar een paadje, hopelijk ook voor u begaanbaar

Ongetwijfeld is u duidelijk dat water, verlangen naar water, dorst en angst om te verdorsten belangrijke noties zijn en dan telkens op minstens twee manieren...

Het begint met een groepje mensen op weg gezet, op weg gegaan, uit Angstland weg: *“Vroeg in de morgen, donker was het nog, zijn wij gegaan, een keer, met niets dan in ons hart: ‘Ik zal er zijn.’”* Maar dat is niet altijd genoeg om tegenslag te verdragen. Want de weg is lang, de pleisterplaatsen zijn vele en de tegenslagen ook. Ze hebben al ondrinkbaar water gehad bij Mara en honger in de woestijn van Sin. En nu, in Refidiem, is er helemáál geen water. ‘Ik-zal-er-zijn: waar ben je???’ Gelukkig is er iemand in de buurt om de schuld te geven: Mozes, de man die tegenstribbelend hun leider is geworden. Maar die is er klaar mee, met dat geklaag: ‘Kan ik er wat aan doen?!’ Nee, hij kan er niets aan doen, niet uit zichzelf. Het is de ENE die uiteindelijk het water geeft, zij laat het stromen uit de rots bij de Horeb: *‘Wanhoop niet, het water zal stenen breken’*. De staf die eerst de Nijl in bloed had veranderd (zie Exodus 7, 14-25) wordt nu de staf die leven gevend water doet vloeien. Mozes stelt dat het volk hier de ENE op de proef gesteld heeft. Hij noemt de plaats waar de revolve plaats vindt Massa en Meriba, *beproeving en bekvechterij*. Het is duidelijk: dit gedrag is afkeurenswaardig. Maar is het gek? Is het vreemd dat mensen twijfelen als ze honger leiden en dorst, zich bedreigd voelen of bedreigd worden door ziekte, onrecht, uitzichtloosheid? We zingen wel: *‘Houd mij in leven, wees Gij mijn redding, steeds weer zoeken mijn ogen naar U’*, maar als je dan niks ziet, niks hoort, niks denkt, niks voelt waardoor je verlangen beantwoord wordt, al is het maar een beetje... Hoe krijg je dan, hoe houd je dan vertrouwen?

Ik lees in dit verhaal niet zozeer dat je blind moet vertrouwen op de ENE, bron van alle leven, maar juist eerder hoe moeilijk het is om dat te doen. Gerard Reve zei het ooit zo: *‘Eigenlijk geloof ik niets en twijfel ik aan alles, zelfs aan U. Maar soms, wanneer ik denk dat Gij waarachtig leeft, dan denk ik dat Gij liefde zijt en eenzaam en dat, in zelfde wanhoop, Gij mij zoekt zoals ik U.’* Bernard Huijbers zette deze tekst op muziek. Het is een van mijn lievelingsliederen. Dat zal wel komen, behalve door de melodie, omdat ik vertrouwen moeilijker vind dan twijfelen. Het mooie aan de tekst is dat er soms

onverwacht ruimte komt voor geloof, voor vertrouwen, voor Ik-zal-er-zijn. Dan gebeurt dat mij misschien ook wel.

In de Johanneslezing gaat het ook over water en de vermoeienis van altijd weer opnieuw water moeten putten. Maar wat voor water is dit? Laten we eens kijken naar een aantal van de dubbele betekenissen, dubbele bodems en tegenstellingen in dit verhaal.

Jezus, een Galileese man, is met zijn maten onderweg vanuit Judea terug naar huis. En dan moeten ze wel door Samaria, als ze tenminste niet flink willen omlopen. Bij Sichar stoppen ze. Hij gaat zitten bij de bron van aartsvader Jakob, zijn leerlingen slaan proviand in. Een vrouw, een Samaritaanse, komt aanlopen met een emmer en hij vraagt haar te drinken. Hij kan niet zelf bij dat water. Om zijn menselijke dorst te lessen heeft hij haar nodig. Maar het lijkt niet te gaan om zĳn dorst. De verteller heeft de overtuiging dat het die ánder is, die dorst heeft. Niet de dorst naar water: er is een bron en een emmer en ze kan bij het water. Langzamerhand blijkt echter dat ze moe is van het altijd weer naar die bron moeten lopen. En misschien is ze ook wel moe van die eeuwenlange geloofstwist tussen Samaritanen, Judeeërs en Galileeërs: ze delen toch immers de basis, de boeken van Mozes? Ook al aanbidden ze de ENE niet op dezelfde plaats? En dan hoort ze Jezus, waarvan ze denkt dat het een Judeeër is, zeggen dat er een tijd zal komen dat noch de aanbidding in Jeruzalem noch die op de berg Gerizim (hun heilige plaats) er toe doen. Jezus, die de ENE zijn Vader noemt, brengt de boodschap van een ándere aanbidding: in Geest en in waarheid. De vrouw legt meteen het verband met de komst van de Messias: 'ik weet dat hij zal komen en ons alles zal vertellen'. En dan hoort ze Jezus zeggen, voor het eerst in het Johannesevangelie: 'ik ben', *ego eimi* in het Grieks. 'Ik ben de Gezalfde, de Messias'. Anderen horen later: 'Ik ben het brood des levens, het licht van de wereld, de deur voor de schapen, de goede herder, de opstanding en het leven, de weg, de waarheid en het leven, de ware wijnstok.' Misschien zijn dat allemaal omschrijvingen van hoe de Messias is?

In ieder geval concludeert de vrouw dat deze man, deze vreemdeling, deze halve geloofsgenoot, iets van haar weet dat niemand anders weet, dat hij in haar ziel kijkt. Hij moet wel een profeet, een mens Gods zijn. En op een of andere manier ziet zij zo iets van zichzelf, ze kijkt in een waterspiegel en ziet een gezicht naast het hare. Je kunt fantaseren over wat het is dat die man heeft gezien. Maar ik weet zeker dat in ons allemaal iets is, diep verborgen soms, dat pijnlijk is, gekwetst. Of misschien is het een verlangen naar geborgenheid, betrouwbaarheid, gezien en erkend worden, dat alsmaar in je roept. Misschien doofde hij de hel in haar hoofd. En we hebben allemaal bij tijd

en wijle, of misschien wel altijd, een beetje of veel 'hel' in ons hoofd. Momenteel zou het de angst voor die nieuwe ziekte kunnen zijn, of de angst dat dierbaren ziek worden en het niet overleven. En dan valt het niet mee om te blijven vertrouwen, rust te vinden... *'wanneer alles diep van binnen pijn doet en je alleen, tegenover je eigen beeld, ziet dat het vervormd is door onbekende spiegels. Wanneer de dingen voor je schaduw wijken, wanneer je woord dat van een ander lijkt en je hartslag uit je lichaam vlucht. Wanneer je handen ver van je zijn en je de afdruk van je voeten niet herkent, wanneer je niets meer waarneemt dan dode buitenkanten'*.

De vrouw laat haar waterkruik achter en loopt naar haar stadgenoten: 'Hij weet alles van me'. Ik moet denken aan hoe in psalm 139 gesproken wordt over de ENE: 'U kent mij, u doorgrondt mij'. En die ervaring doen veel van haar stadgenoten ook op. Zo kunnen ze zeggen dat Jezus werkelijk de redder van de wereld is. Het gebeurt in het persoonlijke contact, niet in het praten over. Al is het getuigenis van de vrouw een onmisbare stap, uiteindelijk moeten ze hem zelf leren kennen.

'De redder van de wereld': dat klinkt heel groot. Voor mij te groot, eerlijk gezegd. Misschien mag ik het een beetje aardser zeggen. We worden gered van onze wanhoop, vertwijfeling, eenzaamheid, verdriet, angst wanneer we gezien worden, erkend worden. Dat wil niet zeggen dat alles daarmee koek en ei is, rozengeur en maneschijn, geen vuiltje aan de lucht. Maar het is dat gezien worden door de mensen en via hen door de ENE zelf, dat ons op de been kan houden in angstige tijden, dat een houvast kan zijn om niet alleen maar weg te zinken in uitzichtloosheid.

En soms helpt het om over dat verlangen naar gezien te worden, door de mensen en door de ENE, te zingen, bijvoorbeeld zo:

*'Doof de hel in ons hoofd,
leg uw woord in ons hart,
breek het ijzer met handen,
breek de macht van het kwaad.
Van U is de toekomst, kome wat komt.
Van U is de toekomst, kome wat komt.'*

Ik adviseer: vaak herhalen, op hoop van zegen! En ondertussen doen wat verstandig is voor je eigen gezondheid en die van anderen. Tot ziens! Amen.

Tilburg, 15 maart 2020

Ineke Lamers